

Rädda Barnens remissvar på SOU 2022:14 Sänk tröskeln till en god bostad - Betänkande av utredningen om en socialt hållbar bostadsförsörjning

Rädda Barnen har beretts möjlighet att svara på *SOU2022:14 Sänk tröskeln till en god bostad - Betänkande av utredningen om en socialt hållbar bostadsförsörjning*. Rädda Barnen kommenterar utifrån ett barnrättsperspektiv med *FN:s konvention om barnets rättigheter* som utgångspunkt. Rädda Barnen har valt att kommentera de delar som är mest relevanta utifrån vårt perspektiv. Vad gäller övriga delar av betänkandet har Rädda Barnen inga synpunkter och varken tillstyrker eller avstyrker dessa.

Inledning

Rädda Barnen är generellt sett positiv till utredningen och de förslag som presenteras i den. Vi delar problemanalysen som presenteras, och även huvuddelen av förslagen. Vi önskar dock större tydlighet i hur förslagen är tänkta att tillförsäkra det enskilda barnet sin rätt till en skälig bostad. I Rädda Barnens svar på *Remissvar II angående SOU 2018: 35 Ett gemensamt bostadsförsörjningsansvar. Slutbetänkande av utredningen om kommunal planering av bostäder* svarade vi bl.a.

“Socialtjänsten ägnar i dag stora resurser åt att lösa bostadsproblem på individnivå istället för på en samhällelig nivå. Med utredningens förslag på tydliga samverkansformer och statlig medfinansiering ser vi en riktning och en viljeyttring från regeringens sida som vi välkomnar. Men vi har en lång väg att gå innan de Sverige går från dagens 15 000 barn (enligt Socialstyrelsens uppskattning) i osäkra boendeförhållanden ner till 0. I nuläget saknas indikatorer, statistiskt underlag samt ett erkännande att problematiken existerar i en svensk kontext.

Idag ser Rädda Barnen att kommuner i olika delar av landet har en väldigt olika lägstanivå gällande en skälig boendestandard för barn. Rädda Barnen har i sin rapport ‘En plats att kalla hemma’ mött barn som bor i årtal i tillfälliga boenden såsom på hotell och vandrarhem, där det finns mycket små möjligheter till goda uppväxtvillkor. Att bo extremt trångt, att flytta ofta och att trängas ihop med människor med långvariga psykosociala problem, påverkar barns rätt till hälsa, fritid och utbildning mycket negativt. Rädda Barnen ser att samma grupper av barn som löper störst risk att växa upp i fattigdom i Sverige även löper störst risk att bli hemlösa – barn till ensamstående mammor och utlandsfödda föräldrar. Osäkra boendesituationer är i allt större utsträckning både en konsekvens av ekonomisk utsatthet och en orsak till att barn växer upp i fattigdom.

För att möta de behov som finns krävs en stark styrning och tydliga prioriteringar på kommunövergripande nivå för att kommuners arbete ska leva upp till ett barnrättsperspektiv. Det krävs ett samlat grepp som involverar kommunstyrelser, socialtjänsten, allmännyttiga bolag och andra aktörer på bostadsmarknaden. Bostadslösa barnfamiljers erfarenheter och synpunkter bör alltid vara vägledande i framtagandet av nya stödinsatser. Vårt att nämna även i detta sammanhang är även att hemlösa barn och föräldrar Rädda Barnen varit i kontakt med, efterfrågar mer konkreta och effektiva stödprogram än de bostadssökarkurser som många kommuner erbjuder idag.”

Det gäller fortfarande och är lika relevant i relation till denna utredning. Vi instämmer starkt i det utredningen själv skriver:

Den springande punkten är om det på bostadsmarknaden existerar marknadsmisslyckanden av sådan art att offentliga åtgärder är motiverade. På detta svarar utredningen jakande och betonar särskilt behoven hos vissa barnfamiljer. Barnens välfärd är central och lyfts bland annat fram i Förenta nationernas barnkonvention. Det som här eftersträvas är att direkt påverka barnens standard, det vill säga höja de inkomstsvaga barnfamiljernas boendestandard.¹

Rädda Barnens synpunkter på enskilda förslag

11.2.2 Målet för bostadsförsörjningen och dess innebörd

Förslag: Ett mål för bostadsförsörjningen föreslås enligt följande: Målet för bostadsförsörjningen är att skapa förutsättningar för alla att leva i goda bostäder. Arbetet med bostadsförsörjningen ska särskilt främja jämlika uppväxtvillkor samt motverka boendesegregation och hemlöshet. Bostadsmarknaden ska fungera inkluderande och möta hushållens efterfrågan och behov. Regering och kommun ska var och en för sig och i samverkan arbeta för att nå målet. Såväl kommersiella som idéburna bostadsaktörer ska ges förutsättningar att bidra till målluppfyllelsen.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget.

11.2.3 Nationell handlingsplan för bostadsförsörjningen

Förslag: Regeringen ska året efter det att ordinarie val till riksdagen har hållits ta fram en nationell handlingsplan för bostadsförsörjningen. Handlingsplanen ska innehålla en redovisning och bedömning av utvecklingen på bostadsmarknaden och vilka bostadsbehov som inte tillgodoses på denna, en redovisning och bedömning av vidtagna åtgärder inom relevanta politik- och utgiftsområden, en beskrivning av planerade åtgärder för nå målet för bostadsförsörjningen och en beskrivning av Sveriges åtaganden inom EU och internationellt.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget och vill särskilt lyfta fram Sveriges åtaganden enligt FN:s konvention om barnets rättigheter och Den Europeiska Barngarantin som viktiga att ta i beaktande.

11.2.4 Kommunal handlingsplan för bostadsförsörjningen

Förslag: Beteckningen kommunala riktlinjer för bostadsförsörjningen ersätts med beteckningen kommunal handlingsplan för bostadsförsörjningen. Syftet med planeringen, och därigenom även med handlingsplanerna, är att det nationella målet för bostadsförsörjningen som det framgår av den nu föreslagna bostadsförsörjningslagen ska uppnås. Den kommunala handlingsplanen ska innehålla kommunens mål för bostadsförsörjningen. Den kommunala handlingsplanen ska också innehålla planerade åtgärder samt hur kommunen tagit hänsyn till det nationella målet för bostadsförsörjning samt till regionala mål, planer och program som är av betydelse för bostadsförsörjningen.

¹ SOU 2022:14 sid 586

Rädda Barnen tillstyrker förslaget, framför allt för att det bidrar till den konkretion i samhällets ansvar och åtgärder, vilket Rädda Barnen länge efterfrågat. Men vi anser att det borde vara mer konkret och att det tydligare bör peka ut kommunens ansvar. Vi tar tillfället att upprepa en skrivning från vårt remissvar på ovan nämnda *SOU 2018: 35*: "Rädda Barnen vill se en tydligare samverkan mellan olika kommunala förvaltningar när det gäller att tillförsäkra barnfamiljer en skälig bostad. Vi ser att det nu vanligt förekommande stuprörstänkandet innebär att ingen tar på sig det slutgiltiga ansvaret för det. Följden av detta blir kortsiktiga lösningar som på verkar barnet negativt i en rad hänseenden, inte minst den psykiska hälsan och möjligheten att tillgodogöra sig utbildning. Detta i sin tur ger barnet sämre förutsättningar att förbättra sina livsutsikter som vuxen."

I denna utredning skriver man att: *Reglerna i socialtjänstlagen innebär att var och en i första hand är skyldig att försörja sig själv och sin familj inom ramen för sin förmåga. I denna skyldighet ingår också ansvar för att ordna bostad. Föräldrar har huvudansvaret för att säkerställa nödvändiga levnadsvillkor för sina barn och ansvarar för att barnens behov och rättigheter blir tillgodosedda.* Det framgår samtidigt tydligt av denna utredning att möjligheterna för många föräldrar att ordna en skälig bostad åt sin familj är i stort sett obefintlig. Detta som följd av bristen på bostäder till en överkomlig kostnad, och inte på föräldrarnas bristande engagemang, motivation eller ansvarskänsla. Utredningen resonerar om avvägningar i rättighetslagstiftning. Men vi ser inte i något förslag hur samhällets, i första hand kommunens, skyldighet att tillförsäkra det enskilda barnet sin rättighet till en skälig bostad ska se ut. Rädda Barnen efterfrågar därför ett tydliggörande av hur denna skyldighet ska se ut för kommunerna.

Rädda Barnen har en längre tid arbetat för att höja kunskapen om situationen för barn i hemlöshet i Sverige. Som en del i detta delfinansierade vi Tove Samzelius avhandling *A vicious circle of silent exclusion - Family homelessness and poverty in Sweden from a single-mother perspective*. Den fokuserar på en särskilt utsatt grupp på svensk bostadsmarknad: ensamstående mödrar med bristande sociala nätverk och deras barn. Det handlar om familjer som behövt samhällets hjälp att komma ur sin svåra situation. De intervjuade mammorna berättar om mötet med socialtjänsten i en situation av hemlöshet:

Instead of offering support that took into consideration the needs of children and vulnerable women, solutions that ruptured the mothers' ability to care and nurture their children were common. In its turn, this also had an impact on the capacities available for sustaining social connections. This was described as 'unfair' and counterproductive by the mothers. Several of them expressed that they felt that not all children in Sweden were treated with equal consideration or worth. In an interview with Hanna, she told me, 'You know this thing about children's rights here in Sweden, it only seems to apply to some groups but not to everybody'.²

11.2.5 Ett utvecklat analysmaterial

Förslag: Den kommunala handlingsplanen ska, utöver demografisk utveckling, marknadsförutsättningar och vilka bostadsbehov som inte tillgodoses på bostadsmarknaden, baseras på en analys av tidigare genomförda åtgärder.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget.

² Samzelius, T, *A vicious circle of silent exclusion - Family homelessness and poverty in Sweden from a single-mother perspective*. Malmö University, 2020 Faculty of Health and Society. sid248

11.2.6 Krav på samordning mellan kommuner

Förslag: Kommunerna ska beakta behovet av samordning i frågor om bostadsförsörjning. Syftet är att åstadkomma ett effektivare arbete för måluppfyllelse. Bestämmelsen om länsstyrelsens uppgifter överförs oförändrade till förordning (2011:1160) om regionala bostadsmarknadsanalyser och kommunernas bostadsförsörjningsansvar.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget.

11.2.11 Överenskommelse mellan regeringen och SKR

Förslag: Utredningen föreslår att regeringen efterhör intresset hos Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) att göra en överenskommelse om bostadsförsörjning.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget och vill föreslå att en sådan överenskommelse, som ett första steg, specifikt tar sig an utmaningen med barnfamiljer i hemlöshet.

11.3.1 Tydligare förutsättningar för kommunala bostadsförmedlingar att tillämpa reservationer och större utrymme för förturer

Förslag: En kommunal bostadsförmedling ska förmedla lägenheter i turordning efter kötid till sökande, i den utsträckning de inte fördelas enligt ett förturssystem. Något krav på begränsad omfattning av förtursverksamheten ska alltså inte gälla. Turordning efter kötid hindrar inte att lägenheter reserveras för grupper av sökande baserat på deras behov eller i övrigt enligt vad som är ändamålsenligt, allt under förutsättning att det sker enligt i förväg fastställda kriterier.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget och tar tillfället att upprepa en skrivning från vårt remissvar på ovan nämnda SOU 2018: 35 *“Rädda Barnen ser problemet att på förhand fastställa vilka grupper vars behov ska väga tyngre än andras. Det kan leda till en brist på flexibilitet i bedömningen av vilka grupper som ska omfattas av särskild hänsyn. Rädda Barnen har i kontakt med svenska kommuner sett att t.ex. barnfamiljer ibland regelmässigt inte definieras som en särskild grupp, och därigenom exkluderas från tillgång till särskilda insatser. Med det sagt ser vi nödvändigheten i att alltid beakta barnrättsperspektivet i kartläggningar och analyser av bostadsbrist.”*

11.3.3 Hyresvärdars tillträdeskrav på nya hyresgäster regleras

Förslag: De krav som hyresvärdar ställer på en ny hyresgäst för tecknande av hyresavtal föreslås regleras i lag genom en ny bestämmelse i hyreslagen. Hyresvärdars krav på en ny hyresgäst och villkor för att ingå hyresavtal ska, när de ställs inför upplåtelse av bostadslägenheter i näringsverksamhet, ha ett berättigat syfte och vara lämpliga samt nödvändiga för att uppnå syftet.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget och dess avsikt att *“sänka den tröskel som hyresvärdars tillträdeskrav innebär för bostadssökande och åstadkomma en utveckling där fler bostadssökande hushåll ges möjlighet att av egen kraft och förmåga kunna förändra sin boendesituation, utan inblandning av kommun eller annan myndighet.”*

11.3.4 Hyresvärdar ska på begäran lämna uppgifter om tillträdeskrav

Förslag: En ny bestämmelse i hyreslagen föreslås om att hyresvärdar på lämpligt sätt ska upplysa bostadssökande om krav som ställs på en ny hyresgäst. En hyresvärd som upplåter femtio bostadslägenheter eller fler ska även, om den kommun där fastigheten är belägen det begär, tillhandahålla informationen i skriftlig form till kommunen.

Regeringen får förordna att en eller flera myndigheter som regeringen bestämmer får göra en motsvarande begäran om skriftlig information som kommunen.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget, framför allt för dess syfte att minska risken för godtycke och diskriminering.

11.3.5 Kommuner ska tillhandahålla hyresgarantier

Förslag: En kommun ska vara skyldig att lämna hyresgarantier i sådana fall där statligt bidrag kommer att utgå för garantin. Den nuvarande befogenhetsregeln görs därför om till en skyldighetsregel. För att skyldighetsregeln ska gälla måste, utöver vad som gäller redan enligt nuvarande kompetensregel, bostaden vara belägen i kommunen och den eller de hyresgarantin avser vara bosatta i samma kommun. Kommunens beslut om hyresgaranti ska enligt en särskild föreskrift inte få överklagas (överklagandeförbud). Skyldighetsregeln i bostadsförsörjningslagen kopplas till den redan befintliga förordningen (2007:623) om statligt bidrag för kommunala hyresgarantier, vilken föreslås reglera den närmare inriktningen på målgrupperna. Kommuner kommer fortsatt kunna lämna hyresgarantier även i situationer där något särskilt statligt bidrag till dessa inte utgår, vilket dock inte behöver särskilt framgå av den nya bostadsförsörjningslagen. Den kommunala kompetensen på bostadsområdet förändras inte

Rädda Barnen tillstyrker förslaget, och har länge förordnat detta som en av många viktiga verktyg för att alla barn i Sverige ska få sin rätt till ett skäligt boende.

11.3.6 Hyresgarantierna fokuseras på barnfamiljer

Förslag: Bidragsvillkoren i förordningen (2007:623) om statligt bidrag till kommunala hyresgarantier ska ändras så att målgruppen för sådant stöd avgränsas till barnfamiljer. Definitionen av barnfamilj knyts till regeln i 96 kap. 4–5 a §§ socialförsäkringsbalken. Det ska inte längre utgöra en förutsättning för statsbidrag att den eller de för vilka hyresgarantierna lämnas bedöms ha ekonomiska förutsättningar att utan försörjningsstöd enligt socialtjänstlagen (2001:453) fullgöra hyresbetalningar. Kommuner ska ha en ovillkorlig rätt till statsbidrag för hyresgarantier enligt de förutsättningar som ställs upp i förordningen. Boverket ska således inte längre göra någon prövning mot tillgängliga anslagsmedel. Ersättningsnivån till kommuner som lämnar hyresgaranti ska enligt utredningens förslag höjas från 5 000 kronor till 15 000 kronor per lämnad garanti. I statsbidragsförordningen preciseras även den tidsmässiga varaktigheten för den hyresgaranti kommunen när förutsättningarna i övrigt är uppfyllda måste ställa, vilken föreslås vara oförändrad jämfört med i dag. Hyresgarantin ska omfatta minst sex månadshyror och gälla under minst två år.

Rädda Barnen tillstyrker syftet med förslaget, att öka möjligheterna för barnfamiljer att få sin rätt till ett skäligt och långsiktigt boende. Analysen om situationen för många barnfamiljer som lever i det som i dagligt tal kallas "strukturell hemlöshet" är en analys vi delar. Rädda Barnen lämnar härmed inga synpunkter på de mer tekniska detaljerna i förslaget.

11.3.7 Uppdrag till Boverket att vägleda i fråga om hyresgarantier

Förslag: Boverket ges i uppdrag att vägleda, ge stöd, utbildning och information, till kommunerna i hur hyresgarantierna kan användas och följa hur kommunerna arbetar. I uppdraget ingår även att undersöka användningen av sociala kontrakt och bistå med metodstöd för hur dessa kan användas på bästa sätt. Uppdraget ska genomföras i samverkan med Socialstyrelsen.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget.

11.4.3 Tydligare koppling mellan kommunens bostadsförsörjningsarbete och dess markanvisningar

Förslag: I lagen (2014:899) om riktlinjer för kommunala markanvisningar preciseras syftet med lagen till att säkra transparens och tydlighet i byggprocessens inledande skede samt till att främja bostadsförsörjningen i kommunen. Kommunens riktlinjer för markanvisningar ska hållas uppdaterade och tidsmässigt arbetas fram så att den kommunala handlingsplanen för bostadsförsörjningen får snabbt och avsett genomslag vid markanvisningar. När en ny kommunal handlingsplan för bostadsförsörjningen har antagits ska kommunen vid behov revidera eller upprätta riktlinjer för markanvisningar. Av kommunens riktlinjer för markanvisningar ska framgå hur kommunens markägande kan bidra till att realisera målen i den kommunala handlingsplanen för bostadsförsörjningen.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget. Rädda Barnen ser det som ett bra första steg i strävan att kunna erbjuda överkomliga bostäder för barnfamiljer inom ramen för bostadsförsörjningen och i linje med Agenda 2030:s mål 11 om hållbara städer.

11.4.4 Tydligare riktlinjer gör det möjligt för fler att bidra till en hållbar bostadsförsörjning

Förslag: Kommunens riktlinjer för markanvisningar ska även fortsatt innehålla kommunens utgångspunkter och mål för överlåtelse eller upplåtelse av markområden för bebyggande, handlägningsrutiner och grundläggande villkor för markanvisningar samt principer för markprissättning. Om riktlinjerna anvisar flera olika möjliga utgångspunkter, mål, handlägningsrutiner, villkor eller principer ska det dock av riktlinjerna även framgå vad som medför att en markanvisning behandlas på det ena eller det andra sättet av kommunen.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget.

11.4.5 Vägledning och metodstöd till kommuner för en socialt hållbar bostadsförsörjning genom aktiv markpolitik

Förslag: Regeringen ger Boverket i uppdrag att ta fram en vägledning och metodstöd för kommunernas arbete för socialt hållbar bostadsförsörjning genom en aktiv markpolitik.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget.

11.4.7 Verksamhetsbidrag till intresseorganisationer som främjar användardrivet idéburet bostadsbyggande

Förslag: Ett verksamhetsbidrag till intresseorganisationer som främjar utvecklingen av användardrivna idéburna bostadsaktörer införs. Syftet med bidraget är att främja användardrivet idéburet bostadsbyggande och bidraget lämnas endast till ideella och ekonomiska föreningar. Bidrag får lämnas för kostnadsfri rådgivning och vägledning till användardrivna idéburna bostadsaktörer som avser starta eller driver ett bostadsprojekt samt för utveckling och spridning av kunskap till relevanta aktörer. Boverket föreslås kunna fördela 8 miljoner kronor per år. Det maximala stödbeloppet för en enskild organisation föreslås vara 50 procent av den totala summan Boverket kan fördela per år.

Rädda Barnen är försiktigt positiva till förslaget. Vi noterar dock att 8 miljoner är ett litet belopp. Organisationer inom idéburen sektor, t.ex. Rädda Barnen, skulle kunna vara en stor del av lösningen i samhället givet att det tillskjuts nödvändiga ekonomiska resurser.

Sammanfattande kommentar

Sammanfattningsvis är Rädda Barnen mycket positiva till utredningen ur ett barnrättsperspektiv, och hoppas att flera av dem blir realiserade inom en snar framtid. Konkreta åtgärder för att alla barn i Sverige ska få sin rätt till en skälig bostad, är en mycket viktig grundsten för att komma till rätta med flera andra brister i barns rättigheter. Vi ser också att den hemlöshetsstrategi Regeringen presenterade i juli och den kartläggning som uppdras åt Socialstyrelsen att genomföra nästa år innebär viktiga steg framåt.

Om 8 år ska målen i Agenda 2030 vara uppfyllda. Rädda Barnen ser hur Sverige har en lång väg kvar att vandra här – särskilt ur ett barnrättsperspektiv och mot bakgrund av att Barnkonventionen är svensk lag. I synnerhet för att uppnå målen om ett jämställt och jämlikt samhälle, utan fattigdom och där barn är skyddade från våld och övergrepp. En viktig förutsättning för att närma oss målen i Agenda 2030 är att Sverige har en fungerande struktur för att ge skydd och stöd åt de mest utsatta i samhället. Här blir en fungerande social bostadspolitik direkt avgörande.

Stockholm den 18 augusti 2022

Helena Thybell
Generalsekreterare Rädda Barnen